

אדגר ברונפמן והמהפך בקונגרס היהודי העולמי

מאז ועידת האינטלקטואלים בפאריס בשנת 1960, אותה הוצאנו לפועל במשותף עם "הקונגרס היהודי העולמי", נפרדו דרכינו מן הארגון, שד"ר נחום גולדמן היה נשיאו. גולדמן הסתייג מכל ביקורת פומבית שהושמעה במערב כנגד המדיניות של ברית-המועצות כלפי המיעוט היהודי. הוא גם התנגד להפגנות ולמחאות קולניות, והטיף לדיפלומטיה שקטה. גולדמן, ששלט בקונגרס שלטון ללא מצרים, נאלץ אמנם להשלים עם השתתפותו של הקונגרס כארגון בוועידת בריסל בשנת 1971, למרות שהוא באופן אישי הסתייג מעצם רעיון הוועידה, אך גם אחרי הוועידה אימצו נציגיו בלונדון, בפאריס ובז'נבה את הקו שלו, וחיפשו מגעים עם נציגויות סובייטיות במערב לניהול "דיפלומטיה שקטה". גולדמן עצמו נהג לקיים פגישות עם דוברינין, שגריר ברית-המועצות בווינגטון. גם היורש של גולדמן, פיליפ קלוצניק המשיך במדיניות קודמו, לפחות בהתחלה. קלוצניק, מעשירי שיקאגו, איש משכיל, נואם מבריק, ונשיא בני ברית לשעבר, היה פעיל מזה שנים במפלגה הדמוקרטית ורכש בה מעמד וקשרים רבי-חשיבות. במסגרת עבודתה בניו-יורק הכירה שרה פרנקל את ישראל זינגר עוזרו של קלוצניק, צעיר יהודי שומר מצוות וציוני, שנודע כפעלתן נמרץ, והאיצה בו להפעיל את "הבוס" שלו בענייננו. זינגר הפרגמטי לא פתח בוויכוח עקרוני עם קלוצניק, אך לבקשת שרה הצליח לשכנע אותו להטות עימנו כתף מפעם לפעם ולסייע במקרים בעלי אופי הומניטרי. הוא נענה לי, בכל פעם שביקשתי את עזרתו, גם כשכיהן כשר המסחר בממשלתו של הנשיא קרט. בין השאר, התגייסו קלוצניק ועוזרו לסייע בשחרור של יוסף מנדלביץ', אחרון נידוני לנינגרד, שעדיין ישב בכלא. שרה שיכנעה את ישראל לאמץ את האסיר, שהיה בחור דתי כמותו, ויחד דיברו על לבו של קלוצניק להעלות את המקרה בפגישתו עם דוברינין, והוא אכן נענה לבקשתם. מאז אותו יום ראה ישראל בשחרור של מנדלביץ' פרוייקט אישי, והעלה אותו על סדר היום בכל פגישה עם אישיות סובייטית. כאשר מונה קלוצניק לשר, הועלה שמו של איל ההון אדגר ברונפמן כמחליפו. אני זוכר שהבחירה הפתיעה את הציבור היהודי, ולוותה בפרשנות ובדברי רכיל כאילו האיש נבחר בזכות היותו עשיר מופלג, שאמור לחלץ את הקונגרס היהודי העולמי מן הקשיים הכספיים שמהם סבל. ברונפמן, בן למשפחה יהודית מתבוללת מקנדה, היה בעליה של "סיגרם", יצרנית הוויסקי הגדולה. בנעוריו נודע כבן עשירים קל דעת ו"אוהב חיים". אולם

משנכנס לעסקי המשפחה עשה חיל והתגלה כאיש עסקים כשרוני ובעל מעוף.

עד לבחירתו לנשיא הקונגרס היהודי העולמי היה אדגר יהודי מתבולל שלא היה מעורב כלל בחיים הציבוריים היהודיים. סיפרו לי, שכבר ב"נאום ההכתרה" הפתיע את הנוכחים, ונתן ביטוי לשיבתו אל חיק עמו ולחיפוש-הדרך של מי שמבקש להכיר וללמוד את המורשת היהודית הזרה לו. תחילה היה ברונפמן מושפע מקרבתו לרב ארתור שנייער, שהיה פעיל בסקציה האמריקנית של הקונגרס היהודי העולמי, ורבה של הקהילה האורתודוקסית העשירה במנהטן. עם הזמן גברה על ברונפמן השפעתו של ישראל זינגר, שאף עזר לו להכיר את המערכת רבת הפנים של יהדות ארצות-הברית ויהדות העולם.

את ברונפמן פגשתי לראשונה בעת בקורי בניו-יורק, זמן לא רב לאחר בחירתו לנשיא הקונגרס. שרה פרנקל וישראל זינגר יזמו את הפגישה ואף השתתפו בה. הפגישה התקיימה במשרדו המפואר של ברונפמן, השוכן בגורד השחקים המרשים של "סיגרם" בפארק אבניו. מלבד שרה וישראל, שיעץ לברונפמן בנושאים יהודיים, השתתפו בפגישה גם קלורמן, עמית בכיר לשעבר במערכת ה"טיים", שיעץ לאדגר בנושאים מדיניים ותקשורתיים ועוד אחד מעוזריו של ברונפמן, איש חברת "סיגרם."

"עשינו שיעורי בית", פתח ברונפמן ואמר בשעה שהסבנו כולנו באווירה נינוחה, "למדנו מי זה נחמיה לבנון, לא רק מפי העסקנים, אלא גם מאנשי הממשל והקונגרס בווינגטון. החלטתי, שאתה האיש שלהערכותי ולעצותי בעניין יהודי ברית-המועצות אזדקק, ואחר-כך הוסיף: "אני רוצה לומר לך בגילוי לב שאנהג כך הודות לסמכותך האישית ולא מפני שאתה מייצג את עמדותיה של ממשלת ישראל." דבריו של אדגר הביכו אותי מאוד. לאחר שסקרתי את המצב התפתחה בינינו שיחה. קלורמן התעניין בעיקר בשאלות מדיניות, ושאל לדעתי על מערכת היחסים הבילטרליים בין ארצות-הברית לבין ברית-המועצות, אך ברונפמן היה יותר תכליתי. הוא סיפר על פגישתו הצפויה עם דוברינין, וביקש שאדריך אותו מה עליו לומר לשגריר הסובייטי בווינגטון. לאחר שדיברתי על תוכן הדברים שלדעתי עליו להעלות בפגישה, שמתי דגש על הסגנון והניסוח, שנחשבו בעיני כלא פחות חשובים. "שמור על כבודך", אמרתי, "אל תתרפס. דוברינין מייצג אמנם מעצמה אדירה, אך אתה בא להשמיע לו דברים כנציג של עם חופשי וגאה. ואשר לסגנון, אל תשחק דיפלומט. הינך איש עסקים בעל-שם בארץ זו, ועל כן דבר עם דוברינין כאילו אתה נושא ונותן עם איש עסקים אמריקני קשוח. תשיב לשגריר כפי שהיית משיב לאיש עסקים מכובד שאינך רוצה לפגוע בו, אך אינך מוכן גם להתכופף בפניו." הסברתי כי רק הופעה שכזאת תזכה אצל דוברינין להערכה ולכבוד. סיפרתי לאדגר כי קודמיו בתפקיד הופיעו לפני דוברינין כמנהיגים "זהירים מתונים" שכדאי לסובייטים לשוחח איתם, אך מאומה לא יצא מהפגישות. הבעתי את התקווה שאדגר יכניס סגנון חדש לשורות הקונגרס היהודי העולמי. פגישה זו סללה דרך למערכת יחסים טובה בינינו. ברונפמן קיים, מדי פעם, פגישות עם דוברינין. הוא לא נהג כשתדלן, וכשפנה בבקשה קונקרטי, לא ביקש

"לעשות טובה". היה לו הסבר הגיוני מדוע כדאי לברית-המועצות לעשות מחווה בכיוון חיובי. כאשר פנה ברונפמן לדוברינין בעניין שיחרורו של יוסף מנדלביץ', הלכו הסובייטים לקראתו והודיעו לו מראש על השחרור של אחרון גבורי המשפט בלנינגרד. נכון שבמקביל הודיע דוברינין, בתיווכו של האמר, על השחרור הצפוי גם לקונפרנס, ובכך יצרו רושם שבמחווה זו הם נענים לפניות של הקהילה היהודית האמריקנית כולה. בעקבות השחרור של מנדלביץ', ועל רקע מערכת יחסים עכורה ששררה באותם הימים בין ראשי הקהילה היהודית האמריקנית לבין ראשי הקונגרס היהודי העולמי, נמתחה ביקורת על אדגר ברונפמן ובעיקר על ישראל זינגר. הקצף יצא על הפרסום הרב שהם יזמו ועל הקרדיט שנטלו לעצמם בעניין השחרור של מנדלביץ', תוך התעלמות ממאמצי הקהילה. ישראל נסע לווינה לקדם את פניו של מנדלביץ', ואף כינס מסיבת עיתונאים וכל זאת חרף פנייתנו למתן את הפרסום. גם הסובייטים נהנו כמובן מהחגיגה הקולנית של הקונגרס, שכן על רקע היריבות בין הארגונים היהודים הם רשמו לזכותם נקודות חיוביות במאבק על דעת הקהל. מאז פגישתנו הראשונה הפך אדגר ברונפמן בהדרגה לשותף פעיל במערכת הבינלאומית, השתתף בישיבות "הנשיאות" ותמך כמעט תמיד בקו שלנו, הישראליים, חרף העובדה שלא נמנה עם תומכי הקו המדיני של ממשלת ישראל.